

MARGITAI DOMOKOS

Gondolatok a magánnyomozásról¹

A magánnyomozás nem tudomány, hanem gyakorlati tevékenység. Persze sok tudományág (kriminalisztika, kriminológia, pszichológia, viktimológia stb.) elemeit felhasználják egy-egy ügy felderítésekor. Emellett a jogi kereteket büntető anyagi, -eljárásjogi, továbbá adatvédelmi és egyéb szabályok írják elő.

Magánnyomozni nemcsak bűnügyekben lehet, hanem elsősorban polgári, gazdasági, üzleti ügyekben, amelyekben (többnyire) nem folyik hatósági, bűnügyi nyomozás. Viszont nyomozni csak a kriminalisztikai szabályok szerint érdemes és hatékony, ezért e szabályokat szükséges és fontos is átvenni a magánnyomozáskor is.

A magánnyomozó (detektív) csak látszólag jár el úgy, mint a bűnügyi nyomozó. Helyzete egyrészt könnyebb, másrészt nehezebb. Könnyebb, mert nem vonatkoznak rá a hivatásos szolgálattal járó szigorú előírások, így sokszor gyorsabban és rugalmasan nyomozhat; nehezebb, mert számára sok ígéretes lehetőséget kínáló eljárás tilos, és széles szakapparátus sem áll mögötte.

Aki konkrét ügy felderítésére magánnyomozót bíz meg, az nem bűnügyi nyomozót „vesz” magának. A magánnyomozó hatósági jelleg nélkül adatot gyűjt, rendszerez, s az ennek során beszerzett tárgyi eszközöket fel lehet használni bizonyítékként, nemcsak büntető-, de polgári perben is. A nyomozó hatóság által lefolytatott nyomozás konkrét menetét viszont a büntetőeljárás jog pontosan meghatározza, így például a titkosszolgálati eszközök bevetését, e lehetőség a magánnyomozó számára szigorúan tilos.

A felsorolt témakörök kifejtése előtt célszerű nagyon röviden, csupán villanásszerűen felidézni a történelmi előzményeket, s bepillantani néhány európai uniós ország gyakorlatába.

Történelmi előzmény, néhány ország gyakorlata

A magánnyomozást Magyarországon először 1914-ben szabályozták, belügyminiszteri rendelettel, e szabályozás kisebb módosításokkal harmincöt

¹ A cikk egy pályázatnyertes hosszabb tanulmány rövidített változata, amelyért a szerző 2013 júniusában a Kossa-Magyary Gézáról elnevezett az Év detektívje emlékdíjat kapta.

éven át lehetővé tette az úgynevezett – szép magyar jogi fogalommal – *magánkutató* (magán-detektív) irodák működését. A tevékenység végzését 1949-ben megtiltották. 1977-ben a tiltó jogszabályt a régi joganyag felülvizsgálata keretében hatályon kívül helyezték.

A rendszerváltozás óta (1989–1990-es évek) a megváltozott gazdasági-társadalmi helyzetben a kis- és közepes vállalkozások ugrásszerű elterjedése, a gazdasági társaságokról szóló jogszabályok megszületése óta felértékelődött az információs piac; a gazdasági életben szereplő partner-, illetve ellenérdekeltségű cég, magánszemély üzleti tevékenységének felderítése, kontrollja, értékelése, hitelképességének felmérése („az információ valóságos hatalom lett”).

Ezt az információéhséget a valóság hozta létre. Az üzleti életben a legfontosabb érték a megbízhatóság és a kiszámíthatóság lett. Az átalakuló magyar gazdasági élet résztvevőinek – de különösen a pénzügyezeteknek – a hitelezői, garanciavállalási és általában a pénzügyi műveletek lebonyolításához elengedhetlenül fontos a megbízható és idejében rendelkezésre álló információ.

A gazdaság résztvevőinek „hírigénye” a piaci viszonyok átalakulása, üzleti partnereik pénzügyi-gazdasági kondíciói iránt ugrásszerűen megnövekedett. Ez a tendencia a jövőben csak erősödik. A vázolt „híréhség” is hozzájárult a magánnyomozás jogi kereteinek létrehozásához. Elég csak utalni az egyre fejlődő (még messze nem tökéletes), egymást követő törvényi szabályozásra, az 1998. évi IV. törvény, illetve a 2005. évi CXXXIII. törvény magánnyomozással foglalkozó rendelkezéseire.

A gazdasági szereplőkkel foglalkozó magánnyomozáson kívül persze megmaradtak a klasszikus megbízási esetek: eltűnési ügyek, házastársi hűtlenség, öröklési ügyek, biztosítási csalások, kétes kintlévőségek, adósságbehajtási ügyek stb.

A kérdéskör elemzésekor célszerű röviden áttekinteni néhány európai ország gyakorlatát: kisebbit-nagyobbat, angolszász jogon alapulót és a kontinentális jog hagyományát követőt.

Ausztria

A hivatásos nyomozó mesterség (ipar) gyakorlásához iparendély kötelező. Az iparendély megadásához előfeltételek szükségesek, mint például a megbízhatóság bizonyítása, büntetlen előélet, képesítési okmány.

Külföldi természetes személyek magánnyomozást alapvetően ugyanúgy folytathatnak, mint az osztrákok, ha bizonyított, hogy a külföldi hazájában a

szóban forgó ipar gyakorlása esetében az osztrák személyek nincsenek más, az ország állampolgáraival szemben általánosan alkalmazott korlátozás alá vetve. Ez a viszonyosság elve. Ha a viszonyosság nem bizonyítható, a belföldiekkel azonos elbánás céljából a tartományi vezetőhöz kell fordulni.

Az engedélykötelezett hivatásos magánnyomozók az 1973-as osztrák ipari törvény szerint a következő tevékenységeket folytathatják:

- adatszolgáltatás magánviszonyokról;
- nyomozás büntetendő cselekményekben;
- bizonyítási anyag beszerzése törvényszéki vagy közigazgatási eljárás céljára;
- eltűnt vagy rejtőzködő személyek, névtelen levelek szerzőinek, írójának vagy feladójának; rágalmozások, gyanúsítások vagy becsületsértések szerzőinek vagy előkészítőinek felkutatása;
- munkavállalók hűségének figyelemmel kísérése;
- üzlethelyiségek ügyfeleinek figyelemmel kísérése;
- személyek védelme.

A hivatásos magánnyomozóknak munkájuk folyamán be kell tartaniuk azokat a határokat, amelyeket elsősorban büntetőjogi normák büntetnek. Személyek „követése” szabály szerint nem vezethet törvényes tilalom megsértéséhez. A büntető törvénykönyvből azonban több tényállás is idézhető, amelyek a magán- és szaki szféra illetéktelen beavatkozásától a harmadik személyt védelmezik (például levéltitok megsértése, levelek szándékos megsemmisítése, távközlési titok megsértése, hangfelvétellel vagy lehallgatókészülékkel való visszaélés, üzleti vagy szakmai titok kikémlelése).

Nagy-Britannia

Az Egyesült Királyságban nincs törvényileg szabályozva a magánnyomozó irodák alapítása, működtetése és ellenőrzése. Ezeknek az irodáknak nincs hatáskörük bűnügyek nyomozására. Ez a rendőrség kizárólagos reszortja és kötelessége. A magánnyomozói irodák alkalmazottait közönséges állampolgároként kezelik, nincs semmiféle hatalmuk, felhatalmazásuk vagy különleges jogaik. A rendőrséggel való együttműködésük ugyanúgy történik, mint más állampolgár esetében. Nincs engedélytük a rendőrségi nyilvántartásokba való betekintésre, ennek megszegése az adatvédelmi törvény értelmében titoksértés, jogellenesnek minősül.

Tapasztalat szerint a magánnyomozói irodák döntően polgári ügyekben, házassági bontóperekben és személyek felkutatásában vesznek részt. Érdekes

szabályozás, hogy a magánnyomozónak nincs joga titokban tartania a megbízói kilétét. A Brit Nyomozók Szövetsége a tagság feltételeként azonban külön írás- és szóbeli vizsgát ír elő.

Német Szövetségi Köztársaság

Németországban a magánnyomozói iroda működtetését az úgynevezett ipartörvény szabályozza, amely csak minimális feltételeket ír elő. A magánnyomozó az iparüzését bejelenti az ipari hivatalnál, tartományonként eltérően kisebb összegű illeték ellenében, vagy illetékmentesen.

A tartományok az ipartörvény rendelkezése alapján jogi rendelkezéseket, különleges könyvelési, tájékoztatási és tűrési kötelezettségeket írhatnak elő. Csaknem valamennyi tartomány él ezzel a lehetőséggel. A magánnyomozói irodák működtetőinek és munkatársainak ugyanolyan jogai vannak, mint bárki másnak, különleges jogaik (például fegyverviselés, betekintés rendőrségi aktákba, nyilvántartásokba stb.) nincsenek.

Finnország

Alapelv, hogy minden állampolgár, aki képes önmaga és tulajdona ellenőrzésére, jogosult magánnyomozói foglalkozás gyakorlására, ha arra engedélyt kap az illetékes közigazgatási kormányzattól.

Az engedélyért írásban kell folyamodni, és mielőtt az illetékes hatóság meghozza döntését, nyilatkozatot kér a kérelmező lakhelye szerint illetékes rendőrhatalóságtól. Magánnyomozói foglalkozás gyakorlására engedélyt kaphat valamely társulás vagy közösség is.

Érdekeség, hogy a magánnyomozók az ügyfelek felkérésére nyomozhatnak és megoldhatnak különböző ügyeket – köztük bűnügyeket is –, de a rendőroket megillető jogok nélkül.

A rendőrség nem működik együtt a magánnyomozókkal, és nem teszi lehetővé a rendőrségi nyilvántartások használatát.

Érdekeség az is, hogy Finnországban a magánnyomozók nem foglalkozhatnak házasságtörés felderítésével. Ennek az az oka, hogy az 1998-ban hozott házassági törvényben megváltoztak a válással kapcsolatos rendelkezések. Olyan jogszabályi megoldás született, miszerint nem kutatják többé, hogy melyik fél a felelős a válásért. Ennek következtében semmiféle pénzügyi kihatása nincs annak, hogy melyik fél hibáztatható a válásért, melyik fél kívánta azt.

E néhány vázlatos példa illusztrálja, hogy a magánnyomozásra vonatkozó nemzeti szabályok többé-kevésbé hasonlóak, csak a történelmi hagyományok miatt alakultak ki eltérések.

Magáról a magánnyomozásról az Európai Unió még nem alakított ki önálló szabályrendszert. Egyes felfogások szerint a magánnyomozás az úgynevezett *magánbiztonsági szolgáltatások* a vagyoni védelmi szolgáltatások egyik fajtája, de ebben a kérdésben még nem alakult ki egységes és egyértelmű uniós értelmezés (irányelv, állásfoglalás). Európában, például a spanyol felfogás szerint egyértelműen a vagyoni védelmi szolgáltatások közé tartozik a magánnyomozás.

Ki lehet magánnyomozó?

A magánnyomozói tevékenység pontos meghatározását a jelenleg hatályos személy- és vagyoni védelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény tartalmazza.

Fő szabály: vállalkozás keretében magánnyomozói tevékenység – ha a törvény kivételt nem tesz – a rendőrség által a vállalkozásnak kiadott működési engedély birtokában végezhető.

Szükséges továbbá a külön jogszabályban meghatározott kötelező tartalommal bíró felelősségbiztosítási szerződés, valamint a kérelmezőnek igazolnia kell, hogy nincs jogerősen megállapított adó-, vám- vagy társadalombiztosítási tartozása.

A működési engedély és az igazolvány öt évig érvényes, ezek, ha a kiadás feltételei fennállnak, további öt évre meghosszabbíthatók. Szükséges megjegyezni, hogy a magánnyomozói igazolvány a korábbi szabályozással ellentétben nem fényképes, ezért csupán a személyazonosságát igazoló hatósági igazolvánnyal együtt jogosít fel a tevékenység végzésére, vagyis két igazolvány egyidejű felmutatásával kell a magánnyomozónak igazolnia magát és egyúttal elnyernie az információt birtokló személy bizalmát. Ez a szabályozás súlyos szakmai hiba, remélhetőleg a legközelebbi törvényt módosításkor visszatérünk a fényképes megoldáshoz.

A magánnyomozásra vonatkozó jogszabályok, a teljesség igénye nélkül:

- az alaptörvény;
- a személy-, vagyoni védelmi, valamint magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. tv. (az ennek módosításáról szóló 2011. évi XXIV. tv., amely megszüntette a kötelező kamarai tagságot);

- az e törvény végrehajtásáról szóló 22/2006. (IV. 25.) BM rendelet;
- az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény²;
- a polgári törvénykönyv (Ptk.);
- a büntető törvénykönyv (Btk.);
- a büntetőeljárásról szóló törvény;
- az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről szóló 2012. évi CXX. tv.;
- az új szabálysértési kódex (2012. évi II. tv.).

A magánnyomozó kötelezettségei és jogai, a hatályos jogszabályok szerint lehetnek *megengedettek, feltételhez kötöttek, tiltottak és kötelezően előírtak.*

Megengedő szabályok

- A magánnyomozó a szerződés teljesítése érdekében felvilágosítást kérhet.
- Az igazolvány bemutatása után az ingatlan-nyilvántartásban, az egyéni vállalkozói igazolvánnyal bíró vállalkozók központi nyilvántartásában és a cégnyilvántartásban nyilvántartott adatokról kivonatot, másolatot készíthet, ha erre a megbízó kifejezetten felhatalmazta.
- A megbízó felhatalmazása alapján a polgári személy adatainak és lakcímének nyilvántartásából és a közúti közlekedési nyilvántartásból adatokat kérhet, ha erre a megbízó is jogosult, s ha a törvény másként nem rendelkezik.
- Kép- és hangfelvételt az Avtv. előírásaival készíthet és használhat fel.

Az előbbi jogosultságok lényegét úgy lehetne jellemezni, hogy a magánnyomozónak pontosan annyi jogosítványa van, mint amennyi a megbízójának. Mivel a megbízó ezen adatok összegyűjtéséhez nem ért, vagy nincs rá ideje, szakembert, magánnyomozót bíz meg a feladat elvégzésével.

² A magánnyomozó adatkezelőnek minősül. A személyes adatok kezelése, felhasználása csak a törvényben védett érdekek biztosítására szolgálhat. A magánnyomozónak a szerződés teljesítése során a tudomására jutott és rögzített személyes adatokkal kapcsolatosan a következő kötelezettségei vannak:

- az adatokat a szerződés szerinti cél teljesülésekor azonnal,
- ha az adat a szerződésben foglaltak teljesítéséhez már nem szükséges, vagy arra alkalmatlan, haladéktalanul,
- legkésőbb a szerződés megszűnésekor köteles megsemmisíteni,
- haladéktalanul törölni kell mindazon személyek megszerzett és rögzített adatait, akik a szerződés szerinti ügyben nem érintettek.

A megengedő jellegű szabályokon kívül sokkal több a kifejezetten tiltó, feltételekhez kötött szabály, továbbá a törvény által e tevékenység végzéséhez szükséges bürokratikus előírás.

A legfontosabbak:

- a) A magánnyomozói tevékenység szolgáltatására irányuló szerződést írásba kell foglalni. Más vállalkozók igénybevétele esetén (például figyelők, környezettanulmány-készítők stb.) a magánnyomozó köteles a megbízót előzetesen tájékoztatni.
- b) A vállalkozás a szerződésekről külön naplóban nyilvántartást vezet, és e naplót az utolsó bejegyzés napjától számított öt évig megőrzi.
- c) Ha a vállalkozás fővállalkozásként működik, akkor a tevékenységet ténylegesen végző alvállalkozóval külön írásbeli szerződést köt. E szerződés tartalmazza az alvállalkozó legfontosabb adatait, valamint a fővállalkozó utasítadási jogáról szóló rendelkezéseket, és azok korlátait.
- d) A magánnyomozói tevékenységet folytató személyt hivatásbeli titoktartási kötelezettség terheli, ennek részletes szabályait az adatvédelemmel kapcsolatos külön fejezet ismerteti.
- e) Több megbízó esetén a vállalkozás csak akkor járhat el, ha azok érdekei nem ellentétesek. Ha a korábbi megbízó érdekeit sértheti a megbízás, a szerződés csak a korábbi szerződés megszűnésétől számított három év eltelte után teljesíthető.
- f) A magánnyomozó tevékenysége végzésekor köteles az igazolványt és a kamarai tagsági igazolványt magánál tartani, és hatósági ellenőrzéskor azokat megmutatni.

A magánnyomozás nem irányulhat

- a büntető törvénykönyvről szóló törvény szerint hivatalos és külföldi személy hivatalos tevékenységére (2011. évi XXIV. tv. 24. §). (Kérdés: a nem hivatalos tevékenységet hogy lehet külön vizsgálni? Például egy Budapesten szolgáló diplomata a magánéletében magyar nőket csábít el. Teljesíthető-e az e tevékenység megállapítására irányuló magánnyomozói megbízás? Szétválasztható-e a két tevékenység? Válasz: valószínű, hogy a megbízás elfogadása esetén a magánnyomozó az engedélye bevonását kockáztatja.);
- természetes személyek személyes és különleges adataira, kivéve, ha a személyes adatok törvény alapján a megbízó számára hozzáférhetők, illetve ha az adatgyűjtéssel érintett ehhez – különleges adatai tekintetében – írásban hozzájárul.

Ezen kívül a magánnyomozás (információszerzés)

- nem irányulhat olyan tevékenységre, amely bűncselekmény, illetve szabálysértés elkövetéséhez nyújtana segítséget, vagy azt valószínűsíti meg;
- nem irányulhat jogszabály kijátszására, vagy a joggal való visszaélésre;
- nem sértheti a személyhez fűződő jogokat, és nem gátolhatja a hatóságok (elsősorban a rendőrség, az ügyészség, a bíróság) munkáját;
- nem alkalmazhat titkosszolgálati eszközöket és módszereket.

Az információszerzés közben nem végezhető

- igazoltatás;
- kihallgatás;
- szembesítés;
- a ház, lakás és egyéb helyiség vagy az azokhoz tartozó bekerített hely átkutatása;
- motozás, ruházat, csomag, jármű átvizsgálása;
- lefoglalás;
- a *d)* pontban meghatározott feltételek miatt a jogosult előzetes engedélyre szükséges lakás, gépjármű, helyiség stb. átkutatásához;
- a megfigyeltről – a nyilvános helyen való tartózkodást kivéve – hang-, film-, video- és fényképfelvétel készítése;
- zárt küldemény tartalmának ellenőrzése az érintett előzetes hozzájárulása nélkül;
- kényszerítő intézkedések és eszközök alkalmazása, illetve használata;
- a személyi szabadság korlátozása.

A magánnyomozót nem illeti meg a fegyverhasználati jog (ha önvédelmi fegyvere van, ezt csak a büntető törvénykönyvben szereplő jogos védelem és végszükség esetén használhatja).

A magánnyomozás főbb területei

A magánnyomozás fogalmának tisztázása után – a teljesség igénye nélkül – a legfontosabb és leggyakoribb ügytípusok e téren a következők:

- a)* információszerzés a természetes és a jogi személyekről, kapcsolt vállalkozásokról (céginformációk beszerzése, üzleti tevékenység értékelése, üzleti partnerek kontrollja, cégtörténet, hitelképesség-vizsgálat, üzleti, családi kapcsolatok feltárása, üzleti hírszerzés, elhárítás, üzletviteli kockázatok elemzése);

- b) kétes kintlévőségek, jogszerű adósságbehajtás, peren kívüli egyezségek előkészítése;
- c) eltűnési esetek, családi, öröklési ügyek, tanúkutatás;
- d) biztosítási családok;
- e) pótmagánvád;
- f) óvadék.

Húsz évvel ezelőtt Magyarországon szinte elképzelhetetlen volt magánnyomozás az üzleti életben. A végbemenő társadalmi-gazdasági változások azonban kikényszerítették e foglalkozás üzésének társadalmilag elfogadott formáját, jogi szabályozását. A piacgazdaság egyre fejlettebb szintjén egyre nagyobb érték az információ, amely jelenlegi és leendő üzleti partnereink közül segít kiszűrni az úgynevezett ál- vagy fantomcégeket.

A céginformáció elkészítésekor fel kell tární a h irigényben megjelölt gazdasági társaság tulajdonosi szerkezetét, szervezeti felépítését, piaci kapcsolatait, tevékenységi körét, üzleti céljait, eredményességét. Célszerű feltárni a cég előtörténetét is, ami azért fontos, mert a jövő célkitűzéseire sokszor a múltbéli történések adnak választ.

Az ilyen típusú megbízásokat a mindenki rendelkezésére álló, mindenki által megtekinthető cégiratok tanulmányozásával kell kezdeni. Az illetékes cég-bíróóságokon található iratokat a magánnyomozó elsősorban a megbízó kérésének megfelelően jegyzeteli ki, szükség esetén másolatokat, kivonatokat kér.

E munkához szükséges viszonylag pontos jogi, gazdaságjogi előismeret is. A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény megkülönbözteti a betéti társaságot (bt.), a közkereseti társaságot (kkt.), a korlátolt felelősségű társaságot (kft.), a részvénytársaságot (rt.), ezen belül a nyilvánosan (nyrt.) vagy a zártkörűen (zrt.) működő részvénytársaságot.

A már vázolt összefüggéseken túl további értékes adatok jegyzetelhetők ki a társasági szerződésekéből, az alapító okiratokból, taggyűlési vagy közgyűlési jegyzőkönyvekből, változás-bejelentési kérelmekből, székhely-, telephely-, fióktelep-változásokból, a tőkeemelés vagy -leszállítás adataiból, a különböző bírósági bejegyzésekből, éves beszámolókból, mérlegekből stb.

A gazdasági társaságokra vonatkozó legfontosabb információk kényelmesen beszerezhetők a Complex Kiadó Kft.-nél, megrendelhetők a Céghírek DVD-i is. Sokszor az így kapott alapinformációk nyitásként elegendők is, s irányt mutatnak a magánnyomozás későbbi menetére is.

A céginformációk elkészítésekor a cégek, egyes magánszemélyek anyagi helyzetének, ingatlanvagyonának lehetőleg pontos felméréséhez nélkülözhe-

tetlen segítség vidéken az illetékes földhivatalok, illetve azok kirendeltségeinek, Budapesten a Fővárosi Kerületek Földhivatalának telek-nyilvántartási, térképészeti adatait tartalmazó térképtárai, tulajdoni lapjai, illetve okirattára. Ezek a földhivatalok látják el első fokon az ingatlanok nyilvántartását településenként, azon belül fekvésenként (bel-, külterület, zártkert stb.), valamint az ingatlanokkal kapcsolatos ügyeket intézik.

Maga az ingatlan-nyilvántartás nyilvános, a tulajdoni lapok tartalmát bárki megismerheti, sőt másolatot is kérhet róla.

Az egyes ingatlanok azonosítása helyrajzi számmal történik településenként és azon belül földrajzi fekvésenként. Minden ingatlan adatait külön tulajdoni lapon regisztrálják, és az egyes lapokat sorszámmal látják el.

Az úgynevezett alaposabb vagy érzékenyebb információk megszerzéséhez több kell. A teljesség igénye nélkül ezek a következők:

- A magánnyomozónak személyesen is fel kell keresnie a cég székhelyét, fióktelepeit, vizuális felderítésre is szüksége lehet.
- Valamilyen történettel személyes kapcsolatot is ki kell alakítania cég vezetőivel vagy alkalmazottaival.
- Meg lehet keresni a cég korábban leváltott vagy volt alkalmazottait, vezetőit; főleg, ha az eltávolításuk jogilag kifogásolható volt, így a sértődöttség, a személyes ellenszenv akár évek múltán is működik.
- Sokkal nehezebb, nagyobb óvatosságot és körültekintést igényel a cég még aktív alkalmazottjának megkörmövezése, a személyes kapcsolat kialakítása. Ez veszélyes is, ráadásul rendkívül munkaigényes. E módszer alkalmazása előtt gondosan fel kell mérni a várható előnyöket, az esetleges dekonspirációs veszélyeket.

A kétes kintlévőségek, jogszerű adósságbehajtás, peren kívüli egyezségek előkészítése

Az egyik leggyakoribb megbízási forma, jogi szempontból azonban a legproblematisabb is. Leegyszerűsítve három változata fordulhat elő:

1. Az adós fizetéseképtelen, és az anyagi helyzete belátható időn belül nem változik. A magánnyomozónak ez esetben nincs feladata.
2. Az adós átmenetileg fizetéseképtelen, de megvan a hajlandósága a részletfizetésre, későbbi törlesztésre.
3. Az adós fizetőképes, de nem akar fizetni. Ebben az esetben érdemes magánnyomozást folytatni, de csak addig, amíg az adós vagyonáról egy pol-

gári perben, vagy peren kívüli egyezségben felhasználható információkat sikerül összegyűjteni.

Fő szabály: a magánnyomozó és az adós közvetlenül ne egyezkedjen. Az adós a magánnyomozót nagyon könnyen megvádolhatja pszichikai fenyegetéssel, ami zsarolás vagy önbíráskodás büntettének minősülhet.

A további tárgyalásokat a megbízóra, illetve az ügyvédjére kell bízni. Legfeljebb a megbízó ügyvédjének további információkat lehet beszerezni, amelyek egy későbbi polgári peres vagy büntetőügyben felhasználhatók.

Eltűnési esetek, családi, örökösödési ügyek, tanúkatatás

Magyarországon évente több száz ember tűnik el. Ennek okai a legkülönbözőbbek lehetnek: családi ügyek, válás, gyermektartási díj meg nem fizetése, tartozások stb.

A rendőrség – ha nincs közvetlen büntetőjogi vonzata – az eltűnéseket államigazgatási eljárás keretében igyekszik megoldani.

Ezeknek az ügyeknek a felderítése, megoldása, nehézsége olykor egy-egy bűnügy nyomozásával egyenértékű. A határok megnyitása, a világútlelvél bevezetése, az offshore cégek megjelenése, mind-mind olyan lehetőség, amelyek elősegíthetik a rosszhiszemű adós eltűnését (akár az országból is). Ezen ügyek felderítése állhatatosságot, kitartást, speciális szakértelmet, technikát és szervezettséget igényel.

Eltűnt személyek felkutatása leginkább polgári, örökösödési ügyekben gyakori, de a hitelezői elől bujkáló magánszemélyek megkeresésére adott megbízás sem ritka.

Biztosítási csalások

Ez a terület az elmúlt húsz évben külön „iparágá” vált. Megkönnyíti a biztosítási csalások elkövetését az a körülmény, hogy a Magyar Biztosítók Szövetsége (Mabisz) erőfeszítései ellenére – adatvédelmi és üzletpolitikai megfontolásokból – a biztosítók e téren nem működnek együtt megfelelő mélységben. A leggyakoribb biztosítási csalás-formák:

a) gépjárműbalesetek és -lopások

– típusesetek: a biztosítási esemény nem a megjelölt helyszínen (esetleg korábban) történt, nem a helyszínrajzban feltüntetett járművek között, nem úgy, ahogy a helyszínrajz és egyéb bizonyítékok alátámasztják,

- kialakult az úgynevezett „bértörő” autók vezetőinek köre, akik előre megrendezett és megrendelt balesetet produkálnak,
- a gépjárművek, főleg a lízingelt vagy a bérelt járművek megrendezett lopása külön üzletággá vált;
- b) életbiztosítási esetekben elkövetett csalás
 - a leggyakoribb elkövetési forma, amikor az üzletkötő húsz-harminc vagy ennél is több „ügyféllel” (nem létező, hajléktalan, munkanélküli) köt életbiztosítási szerződést. Az üzletkötő az első egy-két hónapot a saját zsebéből fedezi, majd felvéve a jóval magasabb jutalékot, szerződést bont a biztosítótársasággal, esetleg egy következő biztosítótársaságnál jelentkezik mint „tapasztalt” üzletkötő.
- c) betöréses lopások esetén elkövetett biztosítási csalások
 - típuspéldák: álbetörés, gyűjtogatás, a valódi betörés lehetőségének kihasználása (a tényleges kárnál nagyobb kár feltüntetése) stb.

Amikor az Állami Biztosító egyeduralkodó pozíciója megszűnt, a gombamód szaporodó biztosítótársaságok kíméletlen üzleti harcba kezdtek egymással az ügyfelekért. Eközben nem alakultak ki a hatékony módszerei és szervezetei a kárfelvételeknek, illetve a káresemények ellenőrzésének. A nagy összegű kártérítési díjak kifizetése azonban arra készítette a biztosítótársaságokat, hogy megerősítsék a belső ellenőrzést, illetve magánnyomozó cégekhez forduljanak.

Tapasztalataim szerint az utóbbi években túlságosan „bonyolult” az ellenőrzés, ennek következtében a milliárdos bevételek mellett a gyanús ügyek egy része elsikkad.

Pótmagánvád

„A hatósági tétlenség, illetve tárgyszerűtlen eljárás talán legfontosabb korrupciós eszköze a pótmagánvád intézménye” (a Be. általános indoklása).

A sértetti jogokat bővíti, illetve a sértett érdekeit szolgálja a féléjelentést elutasító, illetve a nyomozást megszüntető határozat elleni jogorvoslat joga. Ha a panaszt elutasítják, a sértett pótmagánvádlóként is felléphet, de csak a törvény által kötelezően előírt ügyvédi képviseléssel.

A Be. 236. §-a egyértelműen leszögezi, hogy *„a törvény a bírósági eljárásban a pótmagánvádlót az ügyész jogaival ruházza fel”*.

Ez egyértelmű. Vajon mit jelent a „felkészült” szó abban az esetben, ha ehhez hozzávesszük a Be. XI. fejezetében, a bírósági eljárás általános szabá-

lyaihoz fűzött törvényi indoklás azon kategorikus általános megfogalmazását, hogy a „*bizonyítási eljárásban a bíró jobban támaszkodhat a vád és a védelem felkészült vitájára...*”?

A vádat képviselő ügyész felkészültségét elősegíti az a körülmény, hogy szakmailag támaszkodhat a teljes ügyészi és rendőri (rendvédelmi) szervezetre.

Kire támaszkodhat a pótmagánvádló? A válasz kézenfekvőnek tűnik: az ügyvédjére. Ám az ügyvéd önmaga nem tudja és nem is fogja produkálni a szükséges „nyomozati iratokat”, az alapos bizonyításhoz a feljelentését elutasító, illetve a nyomozást megszüntető határozatot megingató, annak tényeivel szembeszálló, megalapozott adatokat. A szükséges információk összegyűjtéséhez és értékeléséhez az ügyvéd kénytelen magánnyomozót megbízni.

A pótmagánvádló mint jogintézmény elterjedésével megváltozik és felértékelődik a magánnyomozás szerepe. Ha a törvényalkotó szándéka szerint a pótmagánvádlónak mint „ügyésznek” az eljárás során, de különösen a tárgyaláson felkészültnek, egyenrangúnak kell lennie a védelemmel, ez hatékony magánnyomozást feltételez a háttérben.

Óvadék és magánnyomozás

2003 júliusától ismét bevezették Magyarországon az óvadék intézményét, amely az előzetes letartóztatás valódi alternatívája.

A szabályok szerint az óvadékot kívülálló harmadik személy is felajánlhatja, elfogadása esetén pedig azt készpénzben leteszi. Az óvadékot felajánló személy büntetőeljárásbeli fontosságát jelzi az a körülmény, hogy a bíróság az óvadék elfogadásáról döntő ülésén az ügyészen, a terheltten és a védőn kívül meghallgatja az óvadékot felajánló személyt is. Ebből következik, hogy az elfogadott óvadék letétele esetén az óvadékletevőnek – bár kockázattal – jogos igénye, hogy az óvadékot a törvényben meghatározott időben visszakapja. Nyomós érdeke fűződik tehát ahhoz, hogy a terhelt az eljárási cselekményeken az idézésre mindig megjelenjen, illetve szökése esetén sikerrel felkutassa a tartózkodási helyét.

Az óvadékletevő érdekérvényesítéséhez csak magánnyomozót tud igénybe venni, mert az ehhez szükséges szakértelme sem az ügyvédnek, sem az óvadékletevőnek nincs meg.

Az óvadék jogintézménye még mindig nagyon új a magyar joggyakorlatban, elterjedése, a börtönök egyre szűkülő befogadóképességével fordított arányban, a jövőben várható.

Az adatgyűjtés legelterjedtebb módszerei:

- életmódkutatás (környezettanulmány készítése);
- titkos megfigyelés.

Az adatgyűjtés a magánnyomozó talán legfontosabb tervszerű, átgondolt tevékenysége. A módszerek közül a két legfontosabb területre koncentrálnék. Vannak a magánnyomozó számára törvényileg tiltott adatgyűjtések, ilyen például az úgynevezett különleges titkosszolgálati módszerek alkalmazása.

Életmódkutatás (környezettanulmány)

Olyan titkos adatgyűjtési módszerek összessége, amelynek célja a megbízásban megjelölt célszemély életvitelének, lakóhelyi, munkahelyi, családi, baráti kapcsolatainak feltérképezése, anyagi helyzetének megállapítása.

A megbízás sokféle indítékból adódhat. Például polgári perhez (válóper), állásbetöltéshez, esetleg meglévő adatok ellenőrzéséhez. A célszemély az esetek 99 százalékában – ha a magánnyomozó jól dolgozik – nem tudja, és a jövőben sem jön rá, hogy róla információt gyűjtöttek (törvényesen).

Az életmódkutatás az elmúlt tíz-tizenöt évben kifejezetten nehezzé vált. Nincsenek házmesterek, naprakészen vezetett lakónyilvántartások. A szomszédok, különösen a nagyvárosokban, lakótelepeken nem ismerik egymást, zárkóztak. Családok olykor évtizedekig élnek fálzsomszédokként úgy, hogy a másik családról nincs érdemleges információjuk. E munkát az is megnehezíti, hogy az adatvédelmi jogszabályok erős korlátokat szabnak, különösen az úgynevezett különleges adatok területén (egészségügyi adatok, politikai, vallási hovatartozás, nemi irányultság stb.).

A jó és hiteles életmódkutatás elkészítése különleges szakértelmet igényel: jó fellépés, empátiakészség, beszédkészség, váratlan helyzetekre való gyors reagálás. Nem véletlen, hogy a rendszerváltás előtt a bűnügyi és titkosszolgálati szervek külön csoportokba szerveződött és titkos környezettanulmány készítésére kiképzett „kátézói” végezték ezt a munkát.

Titkos megfigyelés

A módszer olyan konspirált adatgyűjtési eljárás, amely személyek, események, helyszínek, tárgyak folyamatos megfigyelését jelenti fotó, video-, magnófelvétel folyamatos dokumentálásával.

A célszemély mozgásáról, találkozóiról, kapcsolatairól párhuzamosan részletes jelentést kell írni az időpontok és helyszínek megjelölésével. A titkos figyelés napokon (heteken) át is történhet; napi 16, de jobb, ha 24 órán keresztül.

A határok átjárhatósága miatt sokszor a figyelés irányítójának (vagy a megbízónak) percek alatt döntenie kell, hogy vállalják-e a határátlépést is. Ez persze útleveleket, pénzt, térképeket és egyéb többleteszközöket is igényelhet, így erre előre fel kell készülni.

A célszemély mozgásának titkos megfigyelése és dokumentálása több magánnyomozó összehangolt, rádió-összeköttetésen is alapuló együttműködését igényli. A titkos megfigyelés adott esetben nagyon hatékony lehet, de ez a módszer drága. Egy-két napos megfigyelést magára valamit is adó figyelo csapat nem is vállal.

A figyelésre felkészülés önmagában is alapos előkészítést igényel, s mindig fennáll annak a lehetősége, hogy a célszemély az előre meghatározott napokon váratlanul magas lázzal ágyának dől, s nem hagyja el a lakását. A figyelo ilyenkor is felállnak az előre kijelölt pontokon, s ez költséggel jár.

Ma Magyarországon, a kialakult szakmai gyakorlat szerint, a célszemély folyamatos figyelését (váltásokban) minimum hatan végzik. Ebből három gyalogos, két-három gépkocsivezető, esetleg egy motorkerékpáros; jellegesen színű, de mindig nagy teljesítményű járművekkel. Ez a hat-hét fő nagyon minimális, s a mai körülmények között, figyelembe véve például Budapest közlekedési viszonyait, kevés is.

A szerződéskötés

A magánnyomozói tevékenység alapja a megbízóval kötött szerződés. Már az elején tisztázni kell, hogy egyedül vagy alvállalkozók, esetleg szakértők bevonásával, milyen technikai eszközökkel vállalható el a megbízás. A „hogyanra”, a szakmai eljárásokra, speciális fogásokra már nem kell kitérni. Másfelől a megbízó sem köteles tájékoztatni a magánnyomozót, hogy az általa összegyűjtött információkat mire akarja felhasználni. Rá lehet kérdezni, de kitérő válasz esetén nem szabad erőltetni a választ.

Típuspélda: a Magyarországon működő – elsősorban észak-amerikai és nyugat-európai – multinacionális cégek gyakran adnak megbízást magyar állampolgárságú beosztottjaik vagy partnereik gyanús magatartásának feltárá-

sára. A keletkezett adatok elegendők lehetnek büntetőfeljelentés vagy polgári per megindításához.

A megbízó azonban – elsősorban a cége jó hírnevének megőrzése érdekében – csendben megoldja az ügyet. A célszemély elé tárja a bizonyítékokat, ami elegendő azonnali felmondáshoz vagy peren kívüli egyezség létrehozásához.

Szükséges megjegyezni, hogy az információ felhasználásának módja már kizárólag a megbízó felelősségi körébe tartozik.

A magánnyomozás esetében a polgári jogi szerződéskötés általános szabályain túl van néhány buktató körülmény, amelyek, ha nem figyelünk oda, súlyos kárt okozhatnak a megbízónak és a megbízottnak egyaránt.

A 2005. évi CXXXIII. tv., továbbá a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara alapszabálya előírja, hogy a kamara „... *ajánlásokat dolgoz ki a magánnyomozói tevékenység gyakorlásnak szakmai irányelveire, illetve a szolgáltatások teljesítésének szakmai követelményeire*”. 2012-ben az ajánlások még nem készültek el. Ennek következtében a díjtételek meghatározása kizárólag a piaci törvények, a kereslet-kínálat alapján történik.

A külföldi (mai viszonyok között ez elsősorban nyugat-európai és észak-amerikai) partnerrel történő szerződéskötéskor a következő speciális kérdések merülhetnek fel a gyakorlatban:

- a) A megbízó a saját anyanyelvén (angol vagy német a leggyakoribb) szeretné a szerződést megkötni. Ez jogilag lehetséges ugyan, de a megbízottnak, a magánnyomozónak elemi érdeke, hogy pontosan értse, mit ír alá.
- b) Célszerű a hiteles magyar változatot – fordítást – is elkészíteni. Amire különösen figyelni kell: az adott jogintézmény mást jelenthet az angolszász jogban, mint a magyar (kontinentális) jogban. E különbségeket lehetőleg szaktolmács segítségével, a szerződés aláírása előtt feltétlenül tisztázni kell.
- c) A megbízó részben vagy egészben saját hazája jogát javasolja kikötni. Sőt, vita esetén például a New York-i vagy berlini bíróságot kötnék ki mint az ügyben eljáró illetékes bíróságot. Tanács: bármekkora a felajánlott megbízási díj, ilyen kikötésekkel a szerződést nem szabad aláírni.

Jogi kiindulási alap: magyar állampolgárságú magánnyomozó Magyarországon a magyar törvények szerint köteles eljárni. Ha azonban az általunk nem teljesen ismert, de vállalt jogszabályok valamely elemét akár formailag is megsértjük, a megbízó joggal tagadhatja meg a teljes kifizetést.

A magánnyomozás „pozitív” fogalmának meghatározása

A szakirodalomban csak néhány esetben került sor a magánnyomozás meghatározására. A leginkább elfogadható: „... *A magánnyomozás polgári jogviszony keretében végzett szolgáltatás, olyan tevékenységi formákat és operatív műveleteket jelent, amelyeket az erre specializálódott egyéni vállalkozók személyesen, a gazdasági társaságok pedig cégszerűen, de a főállású magánnyomozók személyes felelősségével, törvényi felhatalmazás, illetve rendőrhatalósági engedély (igazolványok) birtokában végeznek, a megbízóik jogos – általában gazdasági – érdekeinek érvényesítése céljából, megbízási szerződések keretei között.*”³

E meghatározást is figyelembe véve megítélésem szerint

- írásban kötött polgári jogi szerződés,
- hatósági jelleg nélküli,
- információszerzés,
- személyes vagy mások közreműködésével,
- adatok, tények, bizonyítékok összegyűjtése,
- törvény által nem tiltott módszerekkel,
- rendőrhatalósági engedély alapján.

A magánnyomozás a polgári jog szabályai szerint írásban kötött megbízási szerződésen alapuló – hatósági jelleg nélküli – információszerzés, amit a magánnyomozó rendőrhatalósági engedély alapján, személyesen vagy mások közreműködésével végez, adatokat gyűjt, tényeket állapít meg, ezekből további következtetéseket von le, bizonyítékokat derít fel, a törvény által nem tiltott módszerekkel.

Ez vonatkozhat

- múltbeli lezajlott eseményekre, tényekre;
- jelen idejű történésekre; illetve
- a (közel-) jövőben várható események megfigyelésére, dokumentálására.

Befejezésül néhány olyan területet célszerű vázolni, amelyek jelentősen befolyásolják a magánnyomozás mint szakma jövőjét.

A rendőrség és a magánnyomozói szakma kapcsolata – első megközelítésben ez a kapcsolat jogilag rendezettnek tűnik. A rendőrség mint hatóság a működési engedélyt – ha a feltételek megvannak – kiadja az „üggyfélnek” (ez

³ Sasvári Rudolf: Klasszikus magánnyomozástan. Alfa Communication Kft., Budapest, 2000, 97. o.

érdemi tevékenység), s évente ellenőrzi a formai dokumentumok meglétét. (Ez abszolút időrabló, pénzpocsékoló, formális tevékenység.) Ma Magyarországon kb. ezer magánnyomozó működik, akiknek óriási szakmai, kriminológiai, kriminalisztikai tapasztalataik vannak. Jelentős szakmai segítséget nyújthatnának a rendőrségnek: adott terület bűnügyi helyzetének megítéléséhez, büntülőzési stratégia elkészítésében, de egy-egy különösen bonyolult életellenes vagy gazdasági bűnügy területén (különösen, ha holtpontra kerül a nyomozás) nyomozási tervek, verziók kidolgozásában, illetve módosításában. A rendőrség – mint recipiens – ma erre alkalmatlan, képtelen a paradigmaváltásra. A rendőri szervezet ma is egy múlt századi *katonai* jellegű szervezet, szigorú alá-fölé rendeltségben, parancsok, utasítások alapján működik. Külső szakmai vagy tudományos szervezet érdemi észrevételeit, javaslatait a katonai szemléletű rendőri szervezet képtelen befogadni. Pedig könnyen belátható: a rendszeres szakmai konzultáció kölcsönös előnyökkel járhat.

E kapcsolatrendszernek van egy másik vetülete, amely jogi szabályozást is igényel. Ha igaz az a tétel, hogy a magánnyomozás társadalmilag hasznos tevékenység, akkor a magánnyomozóknak engedélyezni kell a betekintést jogilag pontosan felsorolt nyilvántartásokba. E betekintési jog szigorúan korlátozottan engedélyezett, s az adatfelhasználás csak célhoz kötötten, konkrét ügyben lenne lehetséges. (Például eltűnési ügyekben, az eltűnt személyt jogerős bírói ítélet alapján szabadságvesztésre ítélték-e. Az ügy egyéb részletei adatvédelmi okokból nem tartoznak a magánnyomozóra.)

A már hivatkozott 2005. évi CXXXIII. törvény 38. § (1) bek. e) pontja előírja a szakmai kamara részére – egyebek között –: „*megalkotja a magánnyomozói tevékenység etikai szabályait*”. A magánnyomozói tevékenység etikai szabályait a mai napig nem fogalmazták meg. Pedig a (leendő) magánnyomozók, megbízók részére majdnem olyan fontos lenne, mint a tételes jogi szabályozás. (Az Egyesült Államokban és Németországban van magánnyomozói etikai szabályzat. Ezeket fel lehetne használni.)

Az eddigi elemzésekből szinte egyértelműen következik, hogy a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység közös törvényben történő szabályozása nem célszerű, a magánnyomozás mint „kakukktójás” alapjaiban eltér a többi tevékenységtől. A személy- és vagyonvédelmi terület (már az elnevezés is erre utal) alapvetően védelmi jellegű, a személyek és javak elleni esetleges jogtalan támadások elhárítását szolgálja, míg a magánnyomozás kifejezetten aktív, offenzív típusú, információszerző, adat-, illetve tényfeltáró tevékenység. Ha ezt a gondolatot következetesen végigvisszük, megállapíthatjuk: szakmai és jogi érvek az önálló törvény létrehozását indokolják (Belgiumban és

Szlovéniában önálló törvény szól a magánnyomozásról). A magánnyomozásról szóló önálló törvény viszont külön társadalmi, szakmai szervezet létrehozását már nem igényli. E tevékenység társadalmi státusának elismeréséhez a Magyar Detektívszövetség, a szakmai kamara megfelel, elegendő.

A XXI. század elején, Magyarországon a magánnyomozói szakma egyre inkább az üzleti hírszerzés, elhárítás irányába fordul. Az üzleti hírszerzés területén megnő a jelentőségük a következő kérdéseknek:

- a konkurens üzleti cégek ellenőrzése, átvilágítása;
- a megrendelők, beszállítók feltérképezése, az üzletkötéshez szükséges információk, dokumentumok beszerzése;
- a szakmai érdekképviselésekbe való beépülés;
- informátorok alkalmazása;
- agyelszívás, munkaerő-átcsábítás.

Az üzleti elhárítás területén megnő a jelentőségük a következő kérdéseknek:

- kintlévőség-kezelés, fedezetvizsgálat;
- a humánkockázatok feltárása, alkalmazottak átvilágítása, életmódkutatása;
- az alkalmazottak biztonsági kiképzése;
- a fizikai védelem erősítése (mechanikai héjvédelem, kamerák, kapuk, beépített rendszerek stb. állandó fejlesztése);
- a munkafolyamatok felelősségi szintjének meghatározása;
- a feltárt kockázatok kezelését szolgáló ellenintézkedések hatékonyságának rendszeres vizsgálata.

E területek nagyon lényeges adatvédelmi kérdéseket is felvetnek. A szakadatlan technikai fejlődés azonban szétfeszíti a jogi kereteket, ennek következtében a jogalkotóknak az adatvédelem területén törvényi szinten is új megoldásokat kell kodifikálniuk.

IRODALOM

Borai Ákos: A magánnyomozás, a személy- és vagyonvédelmi vállalkozói tevékenység átmeneti szabályozásának kérdései. *Főiskolai Figyelő Plus*, 1995/1.

Kaló József: Magánnyomozás – vagyonvédelem. *Belügyi Szemle*, 1995/7–8.

Sasvári Rudolf: Klasszikus magánnyomozástan. Alfa Communication Kft., Budapest, 2000

Sasvári Rudolf: Üzleti hírszerzés. Agave könyvek, Budapest, 2006

Magánnyomozók Kézikönyve. SzVMSzK, Budapest, 2008

Az adatgyűjtés – magánnyomozói módszertani füzetek. SzVMSzK Budapesti Szervezete, 2011